

Ministerie van Defensie

Programma Vervanging
**Onderzeeboot-
capaciteit**

6^e voortgangsrapportage
maart 2026

Inhoudsopgave

1. Inleiding	3
1.1 Doel en afbakening	3
1.2 Ontwikkelingen sinds de vijfde voortgangsrapportage	3
1.3 Governance en programmabeheersing	4
1.4 Aanbevelingen en aandachtspunten Auditdienst Rijk bij vierde VGR	4
2. Kaders programma VOZBT	6
2.1 Product	6
2.2 Tijd	8
2.3 Geld	9
2.4 Risico's	9
3. Vervolgstappen programma VOZBT	11
3.1 Planning en eerstvolgende mijlpaal	11
3.2 Instandhoudingsvoorbereiding en instandhoudingsovereenkomst	12
3.3 Realisatie <i>Industrial Cooperation Agreement</i>	13
4. Overige onderwerpen	14
4.1 Transitie / introductie Orka-klasse onderzeeboten	14
4.2 Infrastructuur en vastgoed	14
4.3 <i>Maintenance valley</i>	15
4.4 Vervolgstappen programma transitie Onderzeedienst	15
4.5 Gerelateerde materieel- en IT-projecten	16
4.6 Internationale ontwikkelingen	17
4.7 Samenwerking met <i>Direction Général de l'Armement</i> (DGA) en Naval Group	17
Bijlage A Lijst van begrippen en afkortingen	20
Bijlage B Financiën en risico's (vertrouwelijk)	
Bijlage C Financiële overzichten 2025 (vertrouwelijk)	
Bijlage D Bewapening (vertrouwelijk)	
Bijlage E Realisatie <i>Industrial Cooperation Agreement</i> (vertrouwelijk)	

1. Inleiding

Voor u ligt de zesde voortgangsrapportage (VGR) van het programma vervanging onderzeebootcapaciteit (VOZBT).

1.1 Doel en afbakening

De vervanging van de onderzeebootcapaciteit heeft als doel om de Nederlandse krijgsmacht te voorzien van vier lange afstands, veelzijdig inzetbare, conventioneel voortgestuwde Orka-klasse onderzeeboten. De Orka-klasse zal de Nederlandse maritieme slagkracht tot ver in de jaren '60 van deze eeuw voortzetten en op veel punten vergroten.

In deze zesde VGR zijn de ontwikkelingen vanaf 1 juli 2025 tot en met 31 december 2025, aangevuld met belangrijke ontwikkelingen in de periode daarna tot het moment van publicatie, opgenomen.

1.2 Ontwikkelingen sinds de vijfde voortgangsrapportage

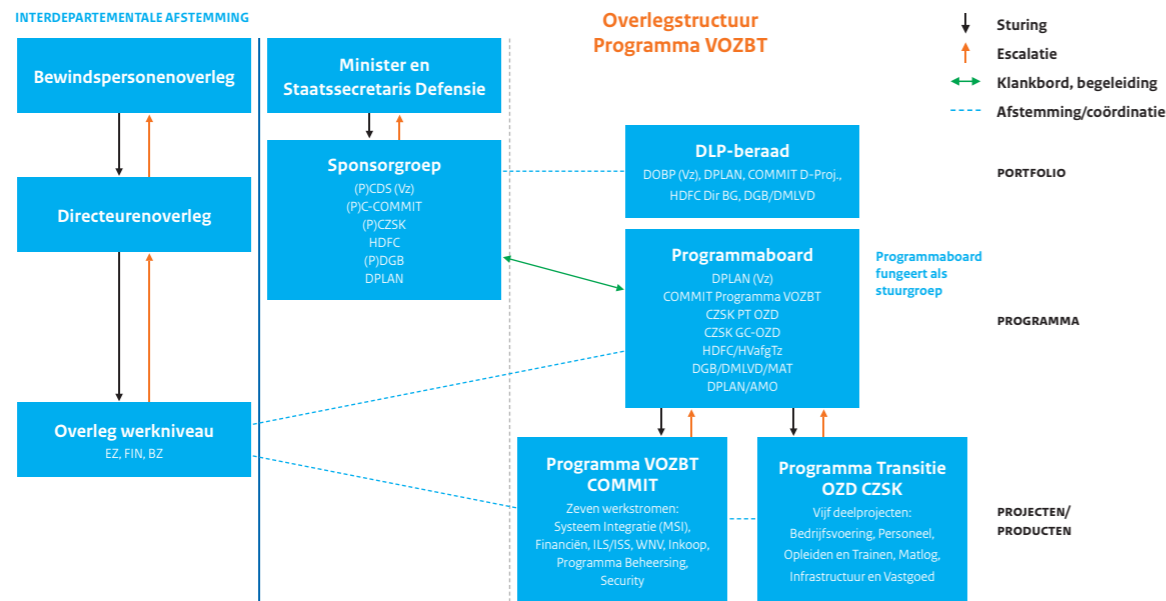
Het programma VOZBT is, na de afronding van de mijlpaal *System Requirement Review* (SRR) waarbij de functionele eisen zijn getoetst aan de aangeboden technische oplossingen, gestart met het toewerken naar de volgende mijlpaal, de *System Design Review* (SDR). Deze mijlpaal staat gepland voor (eind) eerste kwartaal 2026. In de SDR-fase wordt de functionele ontwerpbaseline en het verificatieproces vastgesteld. Parallel hieraan wordt gewerkt aan het voorbereiden van de toekomstige inrichting van de instandhouding.

Bij het Commando Zeestrijdkrachten (CZSK) is de ontwerpfase van de transitie Onderzeedienst (OZD) nagenoeg afgerond. Inrichtingsprincipes zijn uitgewerkt en vastgesteld. Contouren van de toekomstige OZD-Enterprise en de transitie zijn bekend. Er is een eerste raming gemaakt van de transitiekosten. De eerste stappen zijn gezet bij de diverse deelprojecten.

Het ministerie van Economische Zaken en Klimaat (EZK) meldt in deze VGR dat met het merendeel van de in de *Industrial Cooperation Agreement* (ICA) opgenomen Nederlandse partijen, door Naval Group een *framework agreement* is afgesloten, die dient als basis voor het plaatsen van orders in de toekomst. Belangrijk is daarbij vooral de bouwfase die vanaf 2027 wordt voorzien. Hiermee is de directe industriële samenwerking voor de Orka-klasse onderzeeboten nog niet uit te drukken in gerealiseerde economische waarde. Deze kan pas tijdens de bouwfase worden gerapporteerd. De realisatie op het indirecte deel van de ICA, waarin orders aan andere Nederlandse bedrijven door Naval Group zijn opgenomen, is sinds de vorige VGR wel verder toegenomen. Meer informatie vindt u in vertrouwelijke bijlage E.

1.3 Governance en programmabeheersing

De aansturing van het programma VOZBT is afgestemd op de reguliere kaders binnen Defensie voor project- en programmabeheersing. De nieuwe governance structuur is per 2025 in werking getreden. Binnen deze structuur richt men zich nu consequent op het realiseren van het programmaresultaat binnen de gestelde kaders. Voorafgaand aan invoering heeft Bureau Gateway hier een onderzoek naar verricht. Het resulterende rapport is destijds met u gedeeld.¹

Figuur 1: Overlegstructuur programma VOZBT in realisatiefase

1.4 Aanbevelingen en aandachtspunten Auditdienst Rijk bij vierde VGR

De ADR stelde in haar laatste, jaarlijks verschijnende rapport² dat de mate waarin het levensduurkostenbudget toereikend zal blijken te zijn afhankelijk is van de mate waarin de risicoreservering in de praktijk toereikend is, maar ook van de transitiekosten, infrastructuur en vastgoed en het instandhoudingsbudget. Voor deze laatste punten zal de ontwerpfasen informatie opleveren die het mogelijk maakt om beter onderbouwd te ramen. Defensie ziet het belang hiervan en stuurt hier actief op. Als uit nieuwe informatie blijkt dat bijstelling van ramingen noodzakelijk is, dan wordt dit, conform de Uitgangspuntennotitie groot project Vervanging onderzeebootcapaciteit, in de voortgangsrapportages gemeld.

Ook signaleert de ADR dat personele capaciteit een blijvend aandachtspunt is voor het programma VOZBT. Er is geconstateerd dat bij de *frontoffice* in Cherbourg twee VTE werkzaam zijn, terwijl het inrichtingsdocument spreekt over tien VTE. Het programma VOZBT werkt met een *frontoffice* en een *backoffice*, die intensief samenwerken. Faseafhankelijk wordt het *frontoffice* op- en afgeschaald. De plaatsvervangend programmadirecteur vervult één van de twee VTE in Cherbourg. Vanuit zijn functie heeft hij het overzicht en het mandaat om tijdig opschaling van het *frontoffice* te initiëren.

¹ Uitkomst Gateway Review vervanging onderzeebootcapaciteit, Kamerstuk 34225-72, 20 december 2024.

² Rapport van de Auditdienst Rijk bij vierde voortgangsrapportage programma vervanging onderzeebootcapaciteit, Kamerstuk 34225-75, 14 april 2025.

Pas wanneer de bouwfase op locatie te Cherbourg start (vanaf 2027) zijn naar verwachting meer VTE in de *frontoffice* benodigd. Investeren in een goede werkrelatie met Naval Group is essentieel voor succes in de realisatiefase. Dat behelst meer dan alleen het aantal VTE in Cherbourg.

De ADR gaf ten derde aan dat het onderscheid tussen de programma VOZBT- en CZSK-activiteiten nog niet geheel duidelijk is. Sindsdien is bij CZSK het programma Transitie Onderzeedienst gestart en is een programmaplan opgesteld. Daarin is het onderscheid duidelijk gedefinieerd.

Ten vierde meldde de ADR dat de wijze waarop met interne programmakwaliteitsborging, toetsing en verbetering wordt omgegaan, nog niet is uitgewerkt. Dit is sindsdien alsnog gebeurd.

De ADR signaleerde ten vijfde dat Defensie in voortgangsrapportages geen gedetailleerde informatie per risico en over het totaal van de risico's vermeldt, gegeven de (commerciële) gevoeligheid hiervan. De ADR vond dit standpunt in deze fase begrijpelijk, maar benadrukte wel het belang van afstemming met de Kamer hierover. Defensie staat hiervoor open.

Tenslotte meldde de ADR dat EZK en de ADR nog afspraken moeten maken over de controle op de vertrouwelijke bijlage, waarin EZK sinds de vijfde voortgangsrapportage rapporteert over de stand van zaken met betrekking tot de ICA die EZK heeft gesloten met Naval Group. De ADR en EZK zijn hierover in gesprek.

2. Kaders programma VOZBT

Binnen het kader product wordt naast de vier onderzeeboten ook gerapporteerd over de *Government Furnished Equipment, Information and Software (GFx)* en de instandhoudingsvoorbereiding.

2.1 Product

2.1.1 De onderzeeboten

De onderzeeboten vullen een operationele behoefte in die wordt gevormd door vier militaire functionaliteiten³:

1. **Strategische beïnvloeding** – het vermogen om met een relatief beperkte militaire inzet het gedrag van tegenstanders doelgericht te beïnvloeden. De dreiging die uitgaat van een wapensysteem dat niet, of lastig, te detecteren is, kan de tegenstander dwingen tot ingrijpende voorzorgsmaatregelen en aanpassingen van zijn strategie en operatiepatroon.
2. **Grote en precieze maritieme slagkracht** – het vermogen om onverhoeds grote slagkracht aan te wenden in gebieden waar (nog) geen militair overwicht is. Dit kan zowel defensieve als offensieve slagkracht betreffen tijdens interventies op en vanuit zee.
3. **Wereldwijd verzamelen, analyseren en delen van inlichtingen** – het vermogen om, weken aaneengesloten, heimelijk in een gebied activiteiten van (potentiële) tegenstanders te observeren en *real time* te analyseren. De verzamelde inlichtingen over de gereedheid, capaciteiten en operatiepatronen vergroten de mogelijkheid om de intenties en feitelijke gedragingen van (potentiële) tegenstanders te beoordelen. Hiermee versterkt Nederland tevens zijn internationale inlichtingenpositie die berust op het principe *quid pro quo*. Voorafgaand aan en tijdens een conflict kunnen de operationele en tactische inlichtingen bepalend zijn voor de doelgerichtheid van militaire operaties. De inlichtingenfunctie is van groot belang voor de beeldopbouw en de vergroting van *situational awareness* en *situational understanding*.
4. **Speciale operaties** – het vermogen om de heimelijke inzet van *special forces* mogelijk te maken nabij en op het grondgebied van een (potentiële) tegenstander om inlichtingen te verzamelen, strategische doelen of infrastructuur uit te schakelen, dan wel voorbereidingen te treffen voor vervolgooperaties. Dergelijke acties kunnen onder meer betrekking hebben op de voorbereiding van een amfibische operatie, een doelgerichte aanval, bevrijding van gijzelaars of de evacuatie van Nederlandse staatsburgers onder bedreigende omstandigheden.

De door Naval Group op te leveren onderzeeboten voldoen aan de behoefte zoals gesteld in de DMP A-brief, de DMP B-brief⁴ en de DMP D-brief.⁵

³ DMP A-brief, Kamerstuk 34 225, nr. 13, 17 juni 2016.

⁴ DMP B-brief, Kamerstuk 34 225, nr. 24, 13 december 2019.

⁵ DMP D-brief, Kamerstuk 34 225, nr. 52, 15 maart 2024.

In deze rapportageperiode heeft het VOZBT-programma in nauwe samenwerking met Naval Group gewerkt aan de voorbereiding en realisatie van de volgende ontwerpmijlpaal. De beoogde voltooiing van deze *System Design Review (SDR)*-mijlpaal, die aansluit op de reeds succesvol afgeronde *System Requirement Review (SRR)*-mijlpaal, is gepland voor het einde van het eerste kwartaal van 2026. In de volgende rapportage kan ik u nader informeren over de resultaten.

2.1.2 *Government Furnished Equipment, Information and Software*

In een beperkt aantal gevallen wordt door de overheid uitrusting, informatie en software geleverd aan Naval Group. Daarmee ontvangt Naval Group van Defensie een aantal zogeheten GFx-items om te integreren in de onderzeeboten. Dit komt voort uit drie sporen:

1. Het is benodigd voor het hebben en/of houden van de beste onderzeeboot;
2. Het volgt uit een bestaand of voorzien strategisch partnerschap gegrond op militair strategische redenen of voor het vergroten van de strategische autonomie;
3. De werf is zelf niet in staat het betreffende item te verwerven.

In de huidige engineeringfase levert Defensie voor de integratie van de te leveren subsystemen (GFx-items) en het hoofdwapensysteem (de boot) informatie aan bij Naval Group. De planning hiervoor is gezamenlijk met Naval Group in detail uitgewerkt en de eerste informatieleveringen zijn conform deze planning aan Naval Group gedaan.

Ten opzichte van de voorgaande VGR zijn onderstaande ontwikkelingen te rapporteren inzake GFx:

Vanwege het besluit deel te nemen aan de ontwikkeling van het *Joint Strike Missile – Submarine Launched (JSM-SL)*⁶ middels een multinationale Europese samenwerking, zijn met Naval Group nadere afspraken gemaakt over de wijze waarop de technische voorzieningen (*provisions for*) worden getroffen om de lange afstandsraketten te kunnen integreren en in te kunnen zetten vanuit Orka-klasse onderzeeboten.

Tevens vallen de kosten van een *Foreign Military Sales (FMS) case* hoger uit dan initieel ingeschat. Een nadere toelichting en het resultaat hiervan zijn opgenomen in de vertrouwelijke bijlage B van deze VGR.

2.1.3 Instandhoudingsvoorbereiding

Het doel van instandhoudingsvoorbereiding is de CZSK-organisatie optimaal voor te bereiden op het nieuwe wapensysteem en de introductie en instandhouding daarvan. Het Programma VOZBT draagt zorg voor het uitvoeren van de *In-Service Support (ISS) Definition Phase* samen met Naval Group, die moet leiden tot een instandhoudingsovereenkomst. Daarnaast draagt het Programma VOZBT zorg voor het tijdig beschikbaar stellen van de benodigde *Integrated Logistic Support (ILS)*-producten, zijnde:

⁶ DMP B/D-brief *Verwerving Maritime Strike*, Kamerstuk 27830-467, 17 juni 2025.

1. Documentatie en configuratie-, onderhouds- en bevoorradingsdata in digitale vorm conform de internationale standaard ASD/AIA S-series;
2. Reservedelen (wal- en boordreservedelen) voor 2 jaar;
3. Gereedschap, meet- en testapparatuur: zowel specials als non-specials voor *Organisational Level Maintenance* (OLM) aan boord van de onderzeeboten en special tools voor *Intermediate Level Maintenance* (ILM) en *Depot Level Maintenance* (DLM) uitgevoerd door Directie Maritieme Instandhouding (DMI) van CZSK;
4. Fabrieksopleidingen en onderwijsleermiddelen voor gebruikers en onderhouders;
5. Ondersteuning door Naval Group op afstand en in Den Helder voor ILM en DLM;
6. Trainings- en simulatiemiddelen voor de Afdeling Opleidingen van CZSK. Het gaat hierbij om verschillende niveaus van training, zowel op operator- als op teamniveau.

Samen met Naval Group en CZSK/DMI voert COMMIT (Commando Materieel en IT) de *ISS Definition Phase* uit, deze loopt tot het tweede kwartaal van 2030.

In deze rapportageperiode zijn afspraken gemaakt over de invulling van de *ISS Definition Phase*: de kaders, processtappen, planning en verantwoordelijkheden zijn vastgelegd en testcasussen (scenario's) worden uitgevoerd.

In nauwe samenwerking met Naval Group is de definitieve invulling van de data standaarden voltooid. Hiermee is duidelijk in welke vorm de materieel logistieke- en technische data in het verdere traject moet worden uitgewisseld (wat ondertussen is opgestart) en hoe de vorm van de data moet zijn voor de exploitatiefase. Dit is onder meer benodigd voor de *Logistic Support Analysis* die in 2027 staat gepland. Ook zijn er stappen gemaakt op de invulling van *Condition Based Maintenance* (slim onderhoud) en welke data hiervoor nodig is vanuit het platform.

Daarnaast is in deze rapportageperiode tussen COMMIT, Naval Group en CZSK nader afgestemd over de transitie naar de Orka-klasse op het gebied van onder meer de aanpassingen aan infrastructuur en realisatie van trainingsfaciliteiten te Den Helder. Deze activiteiten onderstrepen de continue inzet voor een gestructureerde, toekomstbestendige en goed gecoördineerde uitvoering met het transitieprogramma (PT OZD) van CZSK.

2.2 Tijd

Het kader Tijd van het programma VOZBT bestaat op hoofdlijnen uit de aan Naval Group contractueel opgelegde *major milestones* voor 'de boot', zoals weergegeven in Tabel 1.

Mijlpaal	Data
Detailed Engineering (drukhuud)	EDC – 2027
Bouwfase (start met snijden van het eerste staal)	Gepland Q2 2027
Detailed Engineering (compleet)	EDC – 2030
Logistic Support Date (LSD) ⁷	Gepland Q1 2033

⁷ Datum waarop het supportstelsysteem gereed moet zijn om de *Initial Operating Capability* (IOC) te kunnen ondersteunen.

Mijlpaal	Data
Levering eerste onderzeeboot	Gepland Q3 2033
Levering tweede onderzeeboot	Gepland Q3 2034
IOC Orka-klasse	Gepland Q3 2035
Product In-Service Date (ISD) ⁸	Gepland Q4 2035
Levering derde onderzeeboot	Gepland Q1 2036
Levering vierde onderzeeboot	Gepland Q3 2037

Tabel 1: Overzicht geplande mijlpalen programma VOZBT

De eerste en tweede onderzeeboot moeten worden geleverd in een periode van 10 jaar aansluitend op *Effective Date of Contract* (EDC). De derde en vierde onderzeeboot dienen met een interval van minstens 12 maanden en maximaal 18 maanden ná de levering van de voorgaande onderzeeboot te worden geleverd.

Ten opzichte van de voorgaande voortgangsrapportage zijn geen vertragingen te melden inzake het kader tijd. De bovenstaande tabel is uitgebreid met meer precieze informatie.

2.3 Geld

Het met Naval Group afgesloten leveringscontract is inpasbaar binnen het beschikbare LCC-budget. Daarnaast is de risicoreservering voldoende om de omvang van het bij de afronding van de SRR-mijlpaal geactualiseerde risicodossier af te dekken. Een specificatie en onderbouwing is te vinden in de (vertrouwelijke) bijlage B.

Ten opzichte van de voorgaande VGR zijn afwijkingen of ontwikkelingen te rapporteren inzake het kader geld. Deze worden uiteengezet in de vertrouwelijke bijlage B van deze VGR.

2.4 Risico's

Risicomanagement is bij het programma VOZBT een doorlopend en dynamisch proces en vast onderdeel van de programmabeheersing dat consequent volgens dezelfde methodiek wordt uitgevoerd. Het huidige risicoprofiel van het programma VOZBT past binnen de kaders tijd en geld en de risico's zijn vanuit het programma beheersbaar. Een specificatie en onderbouwing is te vinden in de (vertrouwelijke) bijlage B.

Ten opzichte van de voorgaande VGR zijn geen afwijkingen of ontwikkelingen te rapporteren inzake de risico's. Er heeft echter wel een onttrekking plaatsgevonden uit het risicodossier vanwege hogere FMS-kosten. Een nadere toelichting en het resultaat hiervan zijn opgenomen in de vertrouwelijke bijlage B van deze VGR.

⁸ Datum waarop het supportstelsysteem gereed moet zijn om de volledige vervangende onderzeebootcapaciteit te kunnen ondersteunen en in stand te kunnen houden zoals geëist in het Programma van Eisen. Dan dienen ook alle ISS-elementen voor de instandhouding gereed te zijn.

3. Vervolgstappen programma VOZBT

Deze paragraaf kijkt vooruit en geeft inzicht in de activiteiten die het programma VOZBT (in samenwerking met Naval Group) de komende periode uitvoert.

3.1 Planning en eerstvolgende mijlpaal

3.1.1. Mobilisatiefase

De mobilisatiefase is afgerond waarbij de benodigde capaciteit is ingezet, er mensen aanwezig zijn op de locatie van Naval Group en de processen zijn ingericht voor de hieronder beschreven vervolgfases.

3.1.2. Engineering fase

Het ontwerp van de onderzeeboot wordt gedurende de engineering fase stapsgewijs, in toenemend detail, uitgewerkt tot een definitief bouwbestek. Deze fase is opgedeeld in een aantal mijlpalen, te weten: System Requirement Review (SRR), System Design Review (SDR), Preliminary Design Review (PDR), Critical Design Review (CDR), en Detailed Design Review (DDR). Bij elke mijlpaal levert Naval Group meer detail over het ontwerp aan Defensie. Bij elke mijlpaal wordt getoetst of het ontwerp aan de eisen blijft voldoen en voldoende volwassen is om door te gaan naar de volgende mijlpaal van de engineering fase.

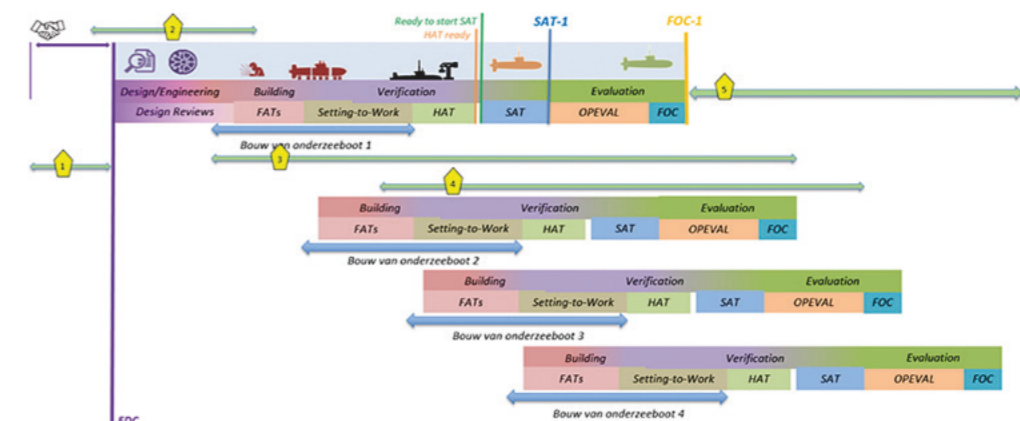
3.1.3. Bouwfase

In deze toekomstige fase wordt gestart met de fysieke bouw van de boot. Relevante processen voor deze fase zijn de instandhouding, het leveren van toezicht op de bouw en de acceptatie van de (deel)producten die worden opgeleverd door Naval Group.

In figuur 2 is een grafische weergave van de programmafasering met daarin de mijlpalen opgenomen. De cijfers in de figuur corresponderen met onderstaande sub-fasen van de huidige realisatiefase waarin het programma zich bevindt.

1. Mobilisatiefase.
2. Detailed engineering fase.
3. Bouw- en exploitatievoorbereidingsfase.
4. Introductie- of transitiefase.
5. Exploitatie ofwel gebruikersfase.

Op hoofdlijnen is dit weergegeven in onderstaande figuur:

Figuur 2: Grafische weergave van de projectfasering.

3.2 Instandhoudingsvoorbereiding en instandhoudingsovereenkomst

De gehanteerde onderhoudsstrategie in de voorbereiding op de *ISS Definition Phase* is gebaseerd op de functionele eisen zoals afgeleid uit het *Concept of Operations (CONOPS)*. Dit gerubriceerde document beschrijft de functionele eisen waarmee invulling wordt gegeven aan de te verwerven behoefte en de te garanderen vereiste inzetbaarheid. Hierbij is het uitgangspunt het zogenaamde *Concept of Sustainment (CONSUS)*. Dit *CONSUS*, dat ook onderdeel uitmaakt van de leveringsovereenkomst, beschrijft verschillende instandhoudingsactiviteiten waarmee onderscheidende instandhoudingsscenario's kunnen worden gevormd. Deze scenario's worden in de *ISS Definition Phase* geanalyseerd met input van Naval Group om uiteindelijk tot een optimaal scenario te komen dat als uitgangspunt voor het contract kan dienen. Als onderdeel van de *ISS Definition Phase* worden vervolgens specifieke eisen opgesteld voor het contracteren en inrichten van het onderhoud. Deze aanpak is in lijn met de strategische ambitie van CZSK voor het inrichten van een maritieme *Maintenance Valley*. De *ISS*-aanpak en af te sluiten overeenkomst voldoen aan de eisen die vanuit het oogpunt van het Wezenlijk Nationaal Veiligheidsbelang (WNV) zijn geformuleerd ten aanzien van de strategische autonomie.

De betrokkenheid van de Nederlandse industrie in de instandhoudingsfase wordt op meerdere manieren bevorderd:

1. Naval Group heeft een ICA met EZK voor de levering van de onderzeeboten. De hieruit volgende betrokkenheid van de Nederlandse Defensie en veiligheid gerelateerde Technologische Industriële Basis (NLDTIB) in de bouw van de onderzeeboten positioneert de NLDTIB optimaal om deel te nemen aan de instandhoudingsfase.
2. Uit de te sluiten instandhoudingsovereenkomst met Naval Group zullen ook werkzaamheden voor de NLDTIB voortkomen. EZK zal ook voor de instandhoudingsovereenkomst een ICA sluiten met Naval Group (dan wel de huidige ICA ophogen).
3. DMI zal ook zelfstandig operationele kernactiviteiten uit gaan voeren, dan wel direct in opdracht geven aan Nederlandse bedrijven en kennisinstituten. Ook dit levert een bijdrage aan het versterken van de participatie van de NLDTIB.
4. Onderhoud wordt in beginsel uitgevoerd in Nederland (Den Helder), wat een goede basis legt voor het inbrengen van Nederlandse activiteiten.

Het programma werkt de komende periode de instandhoudingsvoorbereiding uit. Dit wordt gedaan langs drie sporen:

1. Monitoren en beheersen van de voortgang en controle op alle inkomende ILS- en ISS-documenten en leveringen (door Naval Group): Dit omvat alle documenten, plannen en het fysieke en digitale (les)materiaal dat wordt geleverd door Naval Group om instandhouding door Defensie mogelijk te maken. Dit doet het programmteam in nauwe samenwerking met de normsteller COMMIT, de opleider (CZSK/Opleidingen Koninklijke Marine), de onderhouder (CZSK/DMI) en de toekomstige gebruiker (CZSK/Onderzeedienst), waarbij de stakeholders binnen CZSK zijn ondergebracht in het Programma Transitie Onderzeedienst (PT OZD) van CZSK;
2. CDS in staat stellen om gedurende de volledige levensduur van de onderzeeboten, deze zelfstandig operationeel in te zetten en in stand te houden: Dit vergt onder meer gegarandeerde toegang tot, en beschikbaarheid van (internationale) kennis, rechten, mensen en middelen. Binnen het programma wordt dit geborgd onder de noemer van het borgen van het Wezenlijk Nationaal Veiligheidsbelang (WNV). Door

genoemde gegarandeerde toegang draagt Defensie zorg voor de inzetbaarheid en het voortzettingsvermogen van de vervangende onderzeebootcapaciteit gedurende de levensduur, ongeacht het soort operaties en de coalitie waarbinnen deze plaatshebben;

3. De *ISS Definition Phase* uitvoeren: Het succesvol doorlopen hiervan, met een voorziene looptijd tot het tweede kwartaal 2030, leidt tot het sluiten van een instandhoudingsovereenkomst met Naval Group.

In de rapportageperiode zijn met Naval Group en CZSK/DMI afspraken gemaakt over de invulling van de *ISS Definition Phase*: de kaders, processtappen, planning en verantwoordelijkheden zijn vastgelegd en er worden testcasussen (scenario's) uitgevoerd. Deze scenario's bevatten de totale instandhoudings-scope, waarbij in de toedeling van de instandhoudingsactiviteiten wordt gevarieerd tussen Naval Group en CZSK zodat een analyse mogelijk is van de optimale inrichting van de instandhoudingsactiviteiten.

3.3 Realisatie Industrial Cooperation Agreement

Op 10 september 2024 heeft EZK de ICA met Naval Group ondertekend. Deze ICA ziet toe op het betrekken van de Nederlandse maritieme maakbedrijven en kennisinstituten en verzekert werk en het verkrijgen van (technologische) kennis bij zowel de productie als het onderhoud van de vier nieuwe onderzeeboten voor de Koninklijke Marine. Na het ondertekenen van de ICA zijn de onderhandelingen gestart tussen de Nederlandse partijen die in de ICA zijn opgenomen en de Franse werf Naval Group.

Zoals eerder gecommuniceerd zijn in de ICA de volgende Nederlandse bedrijven opgenomen die direct bijdragen aan de nieuwe onderzeeboten:

- Bolidt, akoestische bekleding.
- Combimac, akoestische signatuur.
- Hatenboer, watervoorziening.
- Heinen & Hopman, klimaatinstallaties.
- Optics 11, detectie.
- Royal IHC, module- en staalbouw.
- RH Marine, platformautomatisering en energiemanagement.
- Solico, composietstructuren.
- Van Halteren Technologies, hydraulische systemen.
- Verebus, technische ondersteuning.

Tussen het merendeel van bovengenoemde Nederlandse partijen en Naval Group is een *framework agreement* afgesloten, die dient als basis voor het plaatsen van orders in de toekomst. Belangrijk is daarbij vooral de bouwfase die vanaf 2027 wordt voorzien. Hiermee is de directe industriële samenwerking voor de Orka-klasse onderzeeboten nog niet uit te drukken in gerealiseerde economische waarde. Deze kan pas tijdens de bouwfase worden gerapporteerd. Echter het indirecte deel van de ICA, waarin orders aan andere Nederlandse bedrijven door Naval Group zijn opgenomen, bedraagt nu al enkele honderden miljoenen euro's. Daarmee is de industriële samenwerking voortvarend begonnen. Meer informatie vindt u in de vertrouwelijke bijlage E.

4. Overige onderwerpen

4.1 Transitie / introductie Orka-klasse onderzeeboten

Het doel van de transitie is dat de CZSK-organisatie tijdig en op alle relevante aspecten gereed is voor de overgang van Walrus-klasse naar Orka-klasse, om te kunnen blijven voldoen aan de gereedstellingsopdracht. Het PT OZD werkt aan een transitieplan waarin de stappen en mijlpalen voor een beheerste en tijdige transitie van Walrus- naar Orka-klasse verder uiteengezet worden. Hierbij wordt rekening gehouden met de fase dat twee klassen naast elkaar bestaan, met als randvoorwaarden het behoud voor beide klassen van:

1. Voldoende trainingsmiddelen.
2. Voldoende instandhoudingsmiddelen.
3. Voldoende operationele ondersteuning.
4. Voldoende personele capaciteit die tijdig beschikbaar is en blijft, zodat beide klassen ook daadwerkelijk inzetbaar zijn gedurende de transitiefase.

Het transitieplan is een nadere uitwerking van het eerder vastgestelde programmaplan. Daarin zijn op hoofdlijnen de planning en bijbehorende mijlpalen opgesteld en vijf verschillende deelprojecten hiervoor ingericht. Het PT OZD heeft de programmabeheersing ingericht met als basis een integrale planning, kwaliteits- en risicomanagement. Voor het risicomanagement is een eerste opzet gemaakt, die nog verder wordt afgestemd. Er is een eerste raming gemaakt van de transitiekosten. Zie de vertrouwelijke Bijlage B.

4.2 Infrastructuur en vastgoed

Voor de Nieuwe Haven in Den Helder wordt een integraal infra- en vastgoedplan ontwikkeld. Defensie, het college van Burgemeester en Wethouders van de gemeente Den Helder en het college van Gedeputeerde Staten van de provincie Noord-Holland zijn een bestuursakkoord overeengekomen voor de ontwikkeling van het Maritiem Cluster in Den Helder. Voor de infrastructurele aanpassingen die noodzakelijk zijn voor de nieuwe onderzeebootcapaciteit, wordt bij deze ontwikkelingen aansluiting gezocht. Het gaat hierbij voornamelijk om:

1. Aanpassing van het schepenliftcomplex (SLC) zodat de nieuwe onderzeeboten kunnen dokken. Het liftplatform en de straal- en conserveringshal moeten worden verlengd. In samenwerking met Naval Group wordt een *Facilities Plan* uitgewerkt waarin de specificaties van de noodzakelijke infrastructuur aanpassingen worden uitgewerkt als basis voor de infrastructuur behoeftes.
2. Het aanpassen van de afmeefaciliteiten naar het nieuwe onderzeeboot ontwerp.
3. Het onderbrengen van de nieuwe operationele en technische simulatorfaciliteiten van de nieuwe onderzeeboten. Hierbij wordt rekening gehouden met een overgangperiode waarin ook de bestaande Walrusklasse-simulatorfaciliteiten beschikbaar dienen te blijven totdat deze klasse definitief uit dienst wordt gesteld.

Er zijn in de afgelopen periode hiervoor concept-behoeftestellingen opgesteld, waaronder ook voor de opstelplaatsen van de onderzeeboten en het onderbrengen van de Onderzeedienst Enterprise.

De lopende dialoog met Naval Group over ISS en ILS heeft invloed op de definitieve vastgoed behoefte.

4.3 Maintenance valley

De strategische ambitie voor de inrichting van een 'maintenance valley (submarines)' is ontstaan uit de visie op de toekomstige inrichting van de instandhouding van de onderzeebootvloot in Den Helder. Hierin is CZSK/DMI hoofdverantwoordelijk voor de materiële gereedheid en daarmee eindregisseur en opdrachtgever van de totale instandhouding van vier nieuwe onderzeeboten.

De voorbereidende werkzaamheden voor de instandhouding zijn in volle gang. Dit gebeurt in samenwerking met Naval Group, waarbij, in lijn met de Motie Tuinman / Erkens (motie 34 225 nr. 61), de betrokkenheid van de Nederlandse industrie wordt bevorderd, maar er ook wordt toegewerkt naar een In Service Support (ISS) overeenkomst met Naval Group. PT OZD is aangesloten bij de dialoog met Naval Group, die de verschillen tussen de toekomstige instandhouding van de Orka-klasse en de huidige Walrus-klasse zichtbaar maakt.

Deze voorbereidende werkzaamheden leveren in toenemende mate inzicht op in de te verwachten instandhouding. Er wordt inzichtelijk gemaakt welke operationele kernactiviteiten DMI zelfstandig gaat uitvoeren, dan wel direct in opdracht zal geven aan Nederlandse bedrijven en kennisinstututen. Zodoende wordt duidelijk waarop DMI zich moet voorbereiden en wat dit, ook in financiële zin, zal betekenen (zie ook hierboven § 3.2).

4.4 Vervolgstappen programma transitie Onderzeedienst

Deze paragraaf kijkt vooruit en geeft inzicht in de activiteiten die het PT OZD de komende periode uitvoert. Dit betreft zowel de periode tot aan de volgende voortgangsrapportage, als de eerstvolgende mijlpaal.

4.4.1 Ontwerpfase (2025)

De ontwerpfase is nagenoeg afgerond. Hierin zijn de inrichtingsprincipes uitgewerkt en vastgesteld. Hierdoor zijn de contouren van toekomstige OZD-Enterprise en de transitie bekend. Nog niet alle criteria van de ontwerpfase zijn behaald. De resterende punten gaan over naar de voorbereidingsfase.

4.4.2 Voorbereidingsfase (2026-2030)

In deze fase worden activiteiten ontplooid ter voorbereiding op twee klassen. Waaronder de omvorming van de organisatie qua processen en personeel.

4.4.3 Twee klassen fase (2030-2035)

Tijdens deze fase zal de organisatie twee klassen ondersteunen en zal uiteindelijk de Walrus-klasse uitfasen.

4.4.4 Volledige over naar Orka fase (vanaf 2035)

Tijdens deze fase zal de Onderzeedienst groeien naar een organisatie waarbij alle Orka onderzeeboten op alle facetten ondersteund kunnen worden. Tevens zal de Walrusklasse worden afgestoten en ontmanteld.

4.5 Gerelateerde materieel- en IT-projecten

De volgende materieelprojecten hebben een relatie met het programma VOZBT en worden in de volgende paragrafen toegelicht: programma Grensverleggende IT (GrIT), verwerving *Maritime Strike*, vervanging hulpvaartuigen, verbetering Mk48 torpedo en vervanging zwaargewicht torpedo. Per project wordt geuid wat het inhoudt, wat het raakvlak met VOZBT behelst en wat dit betekent voor het programma VOZBT.

4.5.1 IT

In samenwerking met het programma GrIT wordt software- en data-integratie van ondersteunende programmatuur voor de Orka-klasse in de toekomstige Defensie IT-infrastructuur uitgewerkt. Tevens is met Naval Group, COMMIT/JIVC en CZSK een *roadmap* opgesteld. De komende periode staat in het teken van een verdere uitwerking van de bedrijfsvoering van de Orka-klasse, waarmee de implicaties voor de integratie tussen de IT-infrastructuur van de Orka-klasse en Defensie IT-infrastructuur in toenemende mate inzichtelijk worden.

4.5.2 Verwerving *Maritime Strike*

Met het project Verwerving *Maritime Strike* wordt de vloot brede aanschaf van *Maritime Strike Missiles*, inclusief apparatuur en software voor integratie aan boord van de Orka-klasse georganiseerd. Met het project Verwerving *Maritime Strike* wordt de benodigde interfacedocumentatie en -informatie aangeleverd. Met het programma VOZBT worden de technische voorzieningen (*provisions for*) getroffen om de lange afstandsraketten te kunnen integreren en te kunnen inzetten vanuit Orka-klasse onderzeeboten.

Defensie neemt deel aan de ontwikkeling van een *Submarine Launched* versie van het *Joint Strike Missile (JSM)* binnen een multinationale Europese samenwerking, onder leiding van Spanje⁹. In oktober 2025 is hiervoor een *Letter-of-Intent* getekend door de deelnemende landen. Momenteel wordt een *Project Arrangement* uitgewerkt, met als basis de bredere *Memorandum-of-Understanding (MoU)* betreffende de *Strike Missile Family*. De ontwikkeling en productie van de gekozen lange afstandsraaket zijn volgens de huidige planning op tijd afgerond om het wapen te integreren op de Orka-klasse onderzeeboten.

4.5.3 Vervanging Hulpvaartuigen

Het project Vervanging Hulpvaartuigen, waarbinnen de capaciteit Torpedowerk- en ondersteuningsschip wordt verworven, bevindt zich in de verwervingsvoorbereidingsfase (DMP D-fase). In dit project is voorzien dat de huidige onderzeeboot ondersteuningscapaciteit van torpedowerkschip Zr.Ms. Mercurus na vervanging wordt geleverd door twee van de vier zeegaande hulpvaartuigen. Deze twee hulpvaartuigen vervullen tevens de hydrografische taken van CZSK. Zoals gemeld in het DPO 2025 (Defensie Projecten Overzicht 2025)¹⁰, wordt naar verwachting eind 2026 de DMP D-brief verwacht.

4.5.4 Verbetering Mk48 torpedo

Door het tempo van ontwikkelingen in het onderwaterdomein in combinatie met aanhoudende leververtragingen waar het project Verbetering Mk48 mee kampt (zoals gerapporteerd in het DPO 2025), is besloten de huidige Mk48 MOD 7AT torpedo's gelijktijdig met de introductie van

⁹ DMP B/D-brief Verwerving *Maritime Strike*, Kamerstuk 27 830, nr. 467, 17 juni 2025.

¹⁰ Defensie Projectenoverzicht 2025, Kamerstuk 27 830, nr. 465, 21 mei 2025.

de Orka-klasse onderzeeboten te vervangen. De relatie tussen het project Verbetering Mk48 en Programma VOZBT komt daarmee te vervallen. In volgende voortgangsrapportages zal zodoende niet meer worden gerapporteerd over dit project. De uitvoering van dit project wordt onverminderd voortgezet ten behoeve van de huidige Walrus-klasse onderzeeboten.

4.5.5 Vervanging zwaargewicht torpedo

Het tempo van ontwikkelingen in het onderwaterdomein is hoog. Defensie voorziet dat de Orka-klasse te maken krijgt met een dreigingscombinatie van vijandelijke (traditionele) bemenste platformen en onbemenste systemen. Daarom heeft Defensie besloten tot de verwerving van een nieuw type zwaargewicht torpedo in plaats van de Mk48. Integratie en oplevering is voorzien als integraal onderdeel van de bouw en operationele ingebruikname van de Orka-klasse onderzeeboten.¹¹

4.6 Internationale ontwikkelingen

Sinds de start van de realisatiefase zijn meerdere uitwisselmomenten geweest tussen de Nederlandse en de Franse onderzeedienst. Zo wordt er inmiddels door CZSK-personeel ervaring opgedaan aan boord van Franse onderzeeboten. De intensivering van samenwerking van de onderzeediensten bevordert kennisopbouw, -behoud en interoperabiliteit.

Met de keuze voor de vroegtijdige vervanging van de zwaargewicht torpedo wordt verdere Europese samenwerking op het gebied van onderwaterbewapening versterkt. Tevens worden in Europees verband de mogelijkheden onderzocht voor de gezamenlijke ontwikkeling en verwerving van onbemenste onderwatereenheden, die ingezet zullen worden vanuit en in samenwerking met de Orka-klasse onderzeeboten.

In de voorbije periode heeft Polen het vervolg van hun nationale onderzeebootprogramma bekend gemaakt. Polen kiest voor een nauwe samenwerking met buurland Zweden waarmee het een gemeenschappelijk operatiegebied deelt (de Oostzee) en verwerft A26 onderzeeboten van de fabrikant Saab Kockums.

4.7 Samenwerking met *Direction Général de l'Armement (DGA)* en *Naval Group*

Met de DGA vindt afstemming plaats op twee niveaus, namelijk:

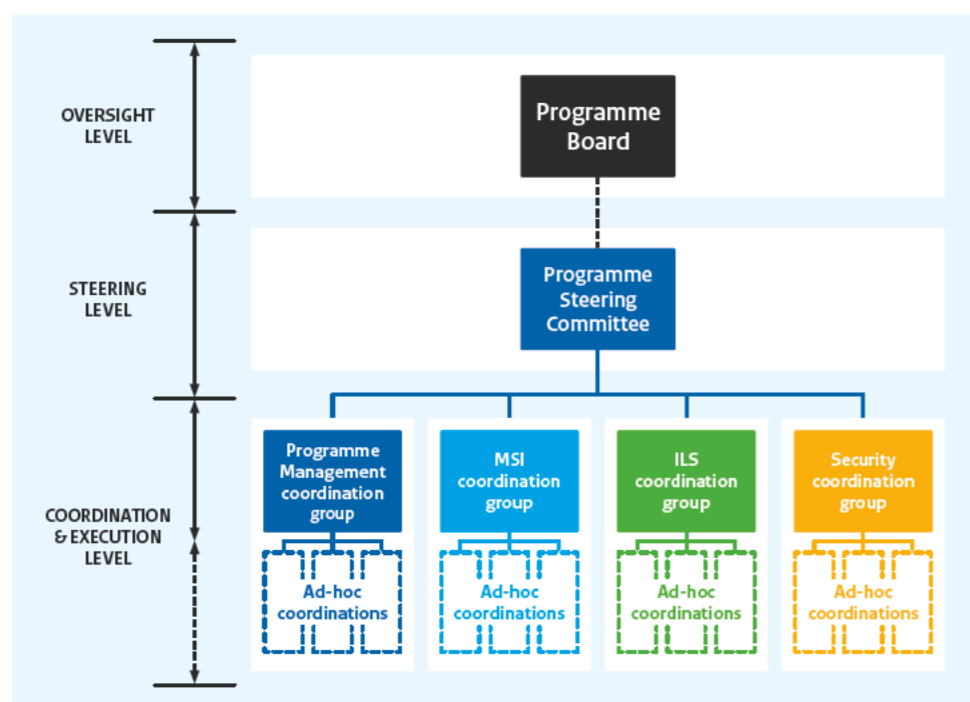
1. De *Executive Committee (EC)*: De EC is de vergadering waarin beide *National Armament Directors (NAD's)*, voor Nederland C-COMMIT, participeren;
2. Het *Joint Management Team (JMT)*: Het JMT is het werkverband waarin de implementatie, monitoring en uitvoering van het *Memorandum of Understanding (MoU)* plaatsvindt.

In de zomer van 2025 heeft Frankrijk in Nederland een Materieelsattaché aangesteld, die naast de Defensie Attaché opereert.

Met Naval Group vindt op drie niveaus interactie plaats, namelijk:

¹¹ DMP B/D-brief Vervanging zwaargewicht torpedo, Kamerstuk 27830 nummer 482, 3 maart 2026.

1. Strategisch niveau: de *Programme Board* en *Steering Committee*;
2. Tactisch niveau: de *coordination groups*, bestaande uit:
 - a. *Security coordination group*;
 - b. *Programme Management coordination group*;
 - c. *Mission System Integration (MSI) coordination group*;
 - d. *Integrated Logistics Support (ILS) coordination group*.
3. Operationeel niveau: dit zijn de dagelijkse contacten tussen de programmamaten leden van Naval Group en Defensie. Dit niveau van interactie is niet formeel vastgelegd in een overlegstructuur, maar ontstaat organisch gedurende de samenwerking.

Figuur 3: Overlegstructuur met Naval Group.

Ten opzichte van de voorgaande VGR hebben diverse bijeenkomsten tussen COMMIT en Naval Group plaats gehad. Met Naval Group vond op 22 oktober 2025 de 3e *Steering Committee* plaats, waarbij de voortgang van de contractuitvoering centraal stond. Daarnaast is in oktober in een aparte bijeenkomst met programma-management en in december in de *Programme Board* gereflecteerd op 1 jaar samenwerking en op de strategische doelstellingen van het programma VOZBT. Beide partijen konden terugkijken op een intensief en succesvol jaar, en bevestigden dat door de samenwerking een goede basis is ontstaan om nationale defensie- en industriële belangen verder te versterken.

Op 18 november 2025 heeft een 2^e JMT met DGA plaatsgevonden. In deze bijeenkomst zijn nadere werkafspraken gemaakt en mogelijke onderwerpen voor samenwerking verkend, bijvoorbeeld op het gebied van *Integrated Logistic Support*, informatiedeling en ondersteuning door DGA.

BIJLAGE A Lijst van begrippen en afkortingen

A-brief Kamerbrief met resultaten van de behoeftestellingsfase in het Defensie Materieel Proces.

ADR Auditdienst Rijk.

AR Algemene Rekenkamer.

ASD/AIA_S-series Gemeenschappelijke noemer voor aan geïntegreerde logistieke ondersteuning gerelateerde specificaties. <https://www.asd-europe.org/s-series-ips-specifications>.

B-brief Kamerbrief met resultaten van de onderzoeksfase in het Defensie Materieel Proces.

CA Contract Auditing (onderdeel van Auditdienst Rijk).

CA Critical Design Review.

CDS Commandant der Strijdkrachten.

COMMIT Commandant Materieel en IT.

CONOPS Het Concept of Operations beschrijft de militair-operationele behoefte en vormt de basis van de functionele eisen.

CONSUS Concept of Sustainment.

CPSP Canadian Patrol Submarine Project.

CUP Capability Upkeep Program.

CZSK Commando Zee strijdkrachten.

D-brief Kamerbrief met resultaten van de verwervingsvoorbereidingsfase in het Defensie Materieel Proces.

DDR Detailed Design Review.

DGA Direction Général de l'Armement.

DGB Directeur-Generaal Beleid.

DLM Depot Level Maintenance.

DLP Defensie Lifecycle Plan.

DMI Directie Materiële Instandhouding. Een directie binnen CZSK in Den Helder.

DMP Defensie Materieel Proces.

DOBP Directeur Operationeel Beleid & Plannen.

EC Executive Committee. Hierin hebben de National Armament Directors (NAD's) van Frankrijk en Nederland zitting. Voor Nederland is dit C-COMMIT.

ECP Engineering Change Proposal.

EDC Effective Date of Contract.

ENSI Essentieel nationaal veiligheidsbelang.

ERP Enterprise Resources Planning. Defensie maakt gebruik van SAP S/4HANA.

EZK Ministerie van Economische Zaken en Klimaat.

FMS Foreign Military Sales, US government.

FOC Full Operational Capable.

GfX Government Furnished Equipment / Information / Software. Door de overheid aan de werf te leveren uitrusting / informatie / software.

GrIT Het programma Grensverleggende IT.

HDFC Hoofddirectie Financiën en Control.

HOV Hydrografisch Opnemingsvaartuig.

ICA Industrial Cooperation Agreement. Industriële samenwerkingsovereenkomst.

ILM Intermediate Level Maintenance.

ILS Integrated Logistics Support. Een methodiek met als doel het garanderen van de vereiste beschikbaarheid van een systeem tegen de laagst mogelijke kosten.

IOC Initial Operational Capable.

ISD In-Service Date.

ISS In-Service Support.

JMT Joint Management Team.

JSM-SL Joint Strike Missile – Submarine Launched.

LCC Life Cycle Costing. Levensduurkosten.

LSD Logistic Support Date.

MoU Memorandum of Understanding. Intentieverklaring tussen nationale overheden.

MSI Mission System Integration.

NAD National Armament Director.

NDA Non-disclosure Agreement.

NLDTIB Nederlandse Defensie en veiligheid gerelateerde technologische industriële basis.

OLM Organisational Level Maintenance.

PDR Preliminary Design Review.

PoR Program of Requirements.

PT OZD Het programma transitie Onderzeedienst.

PvE Programma van Eisen.

RFQ Request for Quotation. Verzoek tot het uitbrengen van een offerte.

RNSC Vervanging van de Nederlandse onderzeebootcapaciteit.

SDR System Design Review.

SLC Schepenliftcomplex.

SRR System Requirement Review.

SSPEC Support System Specification.

TCM Torpedo Counter Measure functionaliteit.

TPT Third Party Transfer.

VGR Voortgangsrapportage.

VOZBT Het programma Vervanging Onderzeebootcapaciteit.

WNV Wezenlijk Nationaal Veiligheidsbelang.

